

అభివృద్ధి, ప్రగతికి సంబంధించిన భావనలు మనతో అనాదిగా ఉన్నాయి. ఎలా జీవించాలి, మనం ఏం చెయ్యాలి అనేవాటికి సంబంధించి మనకు కొన్ని కోరికలు, ఆకాంక్షలు ఉన్నాయి. అదేవిధంగా, దేశం ఎలా ఉండాలి అనేదాని గురించి కూడా మనకు కొన్ని అభిప్రాయాలు ఉన్నాయి. మనకు గల తప్పనిసరి అవసరాలు ఏమిటి? జీవితం అందరికీ మరింత బాగా ఉండగలదా? మరింత సమానత్వం సాధించవచ్చా? అభివృద్ధి అంటే ఇటువంటి ప్రశ్నల గురించి, ఈ లక్ష్యాలను చేరుకునే మార్గాల గురించి ఆలోచించటం. ఇది చాలా సంక్లిష్టమైన పని. ఈ అధ్యాయంలో అభివృద్ధి అంటే ఏమిటో అర్థం చేసుకొనే ప్రయత్నం చేద్దాం.

వివిధ వర్గాల ప్రజల ఆకాంక్షలు

పట్టిక 1 లో పేర్కొన్న వివిధ వర్గాల ప్రజల అభివృద్ధి అంటే ఏమిటో ఊహించటానికి ప్రయత్నిద్దాం. వాళ్ల ఆకాంక్షలు ఏమిటి? పట్టికలోని కొన్ని గడులు నింపి ఉన్నాయి. పట్టికను పూర్తి చేయటానికి ప్రయత్నించండి. కావాలంటే ఇతర వర్గాల ప్రజలను జోడించండి.

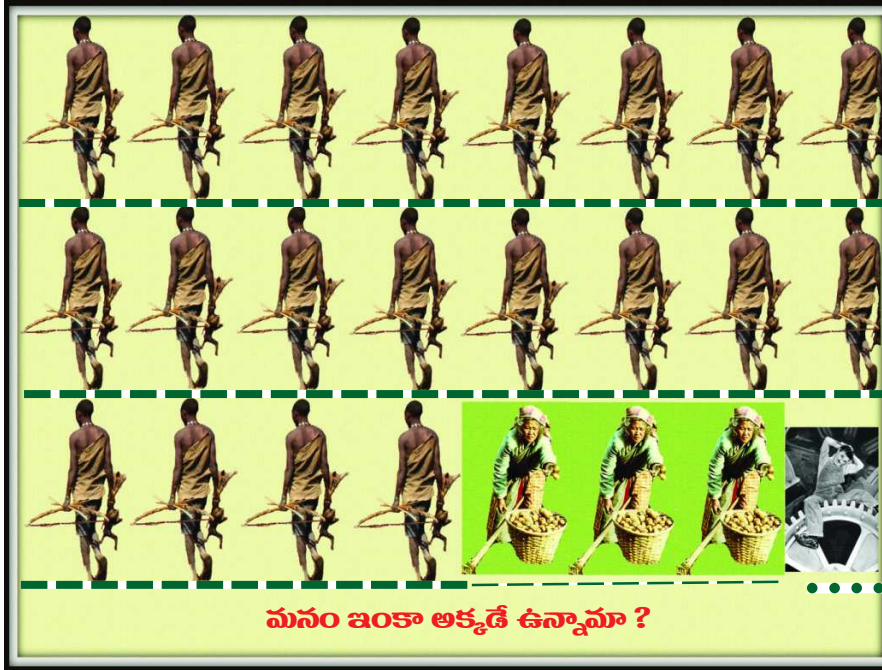
చిత్రం 2.1 : నేను లేనిదే వారు అభివృద్ధి చెందలేరు
ఈ విధానంలో నేను అభివృద్ధి చెందను.

పట్టిక 1 : వివిధ వర్గాల ప్రజలు, అభివృద్ధి లక్ష్యాలు

వివిధ వర్గాల ప్రజలు	అభివృద్ధి లక్ష్యాలు/ఆకాంక్షలు
భూమిలేని గ్రామీణ కార్మికులు	మరిన్ని రోజుల పని, మెరుగైన కూలీ; స్థానిక పాఠశాల తమ పిల్లలకు నాణ్యమైన విద్యను అందించగలగటం; సామాజిక వివక్షత లేకపోవటం, వాళ్లు కూడా గ్రామంలో నాయకులు కాగలగటం.
ధనిక రైతులు	తమ పంటలకు అధిక మద్దతు ధరల ద్వారా, తక్కువ కూలీకి బాగా కష్టపడే కూలీల ద్వారా అధిక ఆదాయాన్ని ఖచ్చితంగా పొందగలగటం; తమ పిల్లలు విదేశాలలో స్థిరపడగలగటం.

వర్షాధార రైతులు	
భూమి ఉన్న కుటుంబంలోని గ్రామీణ మహిళ	
పట్టణ ప్రాంతంలోని నిరుద్యోగ యువత	
పట్టణ ప్రాంతంలోని ధనిక అబ్బాయి	
పట్టణ ప్రాంతంలోని ధనిక కుటుంబానికి చెందిన అమ్మాయి	తన సోదరుడికి లభించే స్వేచ్ఛ తనకీ కావాలి, తన జీవితంలో ఏం చేయాలో తాను నిర్ణయించుకోగలగాలి. విదేశాలలో పై చదువులు చదువుకోవాలి.
గనుల తవ్వకం ప్రాంతంలోని ఆదివాసి	
తీరప్రాంతంలో చేపలు పట్టే వ్యక్తి	

పట్టిక 1 నింపిన తరువాత దానిని పరిశీలిద్దాం. అభివృద్ధి లేదా ప్రగతి పట్ల అందరికీ ఒకే భావన ఉందా? బహుశ ఉండక పోవచ్చు. ప్రతి ఒక్కరి కోరికలు వేరువేరుగా ఉన్నాయి. వాళ్లకు ముఖ్యమైనవి అంటే వాళ్ల ఆకాంక్షలు, కోరికలను పూర్తిచేసేవాటిని వాళ్లు ఆశిస్తున్నారు. వాస్తవానికి ఒక్కొక్కసారి ఇద్దరు వ్యక్తులకు, లేదా బృందాలకు పరస్పర విరుద్ధమైన కోరికలు ఉండవచ్చు. ఒక అమ్మాయి తన సోదరుడికి లభించే స్వేచ్ఛ తనకూ కావాలని, ఇంటిపనిలో అతడూ పాలుపంచుకోవాలని ఆశించవచ్చు. కానీ అతనికి ఇది నచ్చకపోవచ్చు. అదేవిధంగా మరింత విద్యుత్తు కోసం పారిశ్రామిక వేత్తలు మరిన్ని ఆనకట్టలు కోరుకోవచ్చు. కానీ వీటివల్ల భూములు ముంపునకు గురై, గిరిజనుల వంటి నిర్వాసిత ప్రజల జీవితాలను అల్లకల్లోలం చేయవచ్చు. వాళ్లు పెద్ద ఆనకట్టలను నిరసించి తమ భూములకు సాగునీటిని అందించేలా చిన్న చెక్ డ్యాములు లేదా కుంటలను కోరుకోవచ్చు.

చిత్రం 2.2 : ఈ చిత్రంలోని
మానవాభివృద్ధి చరిత్ర
పరిణామ క్రమ కాలసూచి
(timeline) ని పరిశీలిస్తే వేట,
సేకరణ 2,00,000
సంవత్సరాలని, వ్యవసాయం
ప్రారంభించి 12,000
సంవత్సరాలని,
పారిశ్రామికీకరణ మొదలై 400
సంవత్సరాలని అర్థమవుతుంది.

ఎవరి అభివృద్ధి?

అభివృద్ధి అంటే విభిన్న అభిప్రాయాలున్నప్పుడు అభివృద్ధి యొక్క విధానాలలో వ్యత్యాసాలుండడం సహజమే. తమిళనాడు రాష్ట్రం, తిరుణవెల్లి జిల్లాలోని కుడంకుళం అణు విద్యుత్ కేంద్ర స్థాపనకు వ్యతిరేకంగా జరుగుతున్న నిరసన ఉద్యమం అలాంటిదే. మత్స్యకారుల ఆవాస ప్రాంతాలున్న ప్రశాంత సముద్ర తీరంలో

చిత్రం 2.3 : కుడంకుళం అణు విద్యుత్ కేంద్రం వద్ద నిరసన.

భారత ప్రభుత్వం అణు విద్యుత్ కేంద్రాన్ని స్థాపించింది. దీని ప్రధాన ఉద్దేశము నిరంతరం పెరుగుతున్న దేశ విద్యుచ్ఛక్తి అవసరాలు తీర్చడం. ఈ ప్రాంతం ప్రజలు వారి భద్రత, రక్షణ, జీవనోపాధుల పరిరక్షణ కోసం ఉద్యమించారు. దీర్ఘకాల పోరాటంగా పరిణమించే పరిస్థితి ఏర్పడింది. శాస్త్రజ్ఞులు, పర్యావరణవేత్తలు, సామాజిక ఉద్యమకారులు ప్రజల పక్షాన నిలబడి దీన్ని వ్యతిరేకించారు.

‘మేము అణు విద్యుత్ కేంద్ర స్థాపనకు వ్యతిరేకంగా పోరాటం చేస్తున్నామని మీరు భావించడం వల్లనే మీరు మా ఉద్యమాన్ని ప్రశంసించలేకపోతున్నారు. కానీ దాని వల్ల జరిగే వినాశనానికి వ్యతిరేకంగానే మా పోరాటం’ అనే అభిప్రాయాలు ప్రభుత్వానికి ఉత్తరాల రూపంలో చేరుతున్నాయి.

మన తీర ప్రాంతం, దేశం రేడియోధార్మిక వినాశక ప్రమాదం నుండి రక్షించబడాలని కోరుకుంటున్నాం. ఈ ప్రాజెక్టు నిర్మాణాన్ని ఆపి ప్రత్యామ్నాయ ఇంధనవనరుల గురించి ఆలోచించండి. కానీ ప్రభుత్వం మాత్రం ఈ ప్రాజెక్టు నిర్మాణానికి తగిన భద్రతాచర్యలన్ని తీసుకుంటున్నామని ప్రకటించి, ఉద్యమాలకు అతీతంగా నిర్మాణం కొనసాగిస్తోంది.

కాబట్టి, రెండు విషయాలు స్పష్టంగా ఉన్నాయి:

1. వేరువేరు వ్యక్తులకు వేరువేరు అభివృద్ధి లక్ష్యాలు ఉండవచ్చు.
2. ఒకరికి అభివృద్ధి అయినది మరొకరికి అభివృద్ధి కాకపోవచ్చు. అది మరొకరికి విధ్వంసం కూడా కావచ్చు.

● ఈ వార్తాపత్రిక కథనం చూడండి...

“ఒక ఓడ 500 టన్నుల విషపూరిత వాయువుల వల్ల తల తిప్పటం, లోహాల, ముడి చమురులలో వ్యాపారం వృద్ధి ద్రవ పదార్థాలను చెత్త పడవేనే చర్మంపై దద్దురులు, స్పృహతప్పి చేసే ఒక బహుళజాతి కంపెనీ తన బహిరంగ ప్రదేశంలోనూ, పక్కన పడిపోవటం, విరోచనాలు వంటి ఓడలోని వ్యర్థ పదార్థాలను ఉన్న సముద్రంలోనూ పారబోసింది. నమస్కలు ఏర్పడ్డాయి. ఒక నెల పడవెయ్యటానికి ఐవరీకోస్ట్‌కు చెందిన ఆఫ్రికాలోని ఐవరీకోస్ట్ దేశంలోని రోజులలో ఏడుగురు చనిపోయారు, ఒక స్థానిక కంపెనీతో కాంట్రాక్టు అబిడ్జాన్ అనే పట్టణంలో ఇది ఇరవై మంది ఆసుపత్రిలో ఉన్నారు, కుదుర్చుకుంది.” (ది హిందూ పత్రికలో 2006 సెప్టెంబరు 16న వైజు సరవన ఈ వ్యర్థ పదార్థాల నుండి వెలువడిన 26,000 మంది చికిత్స పొందారు. రాసిన వార్త ఆధారంగా.)

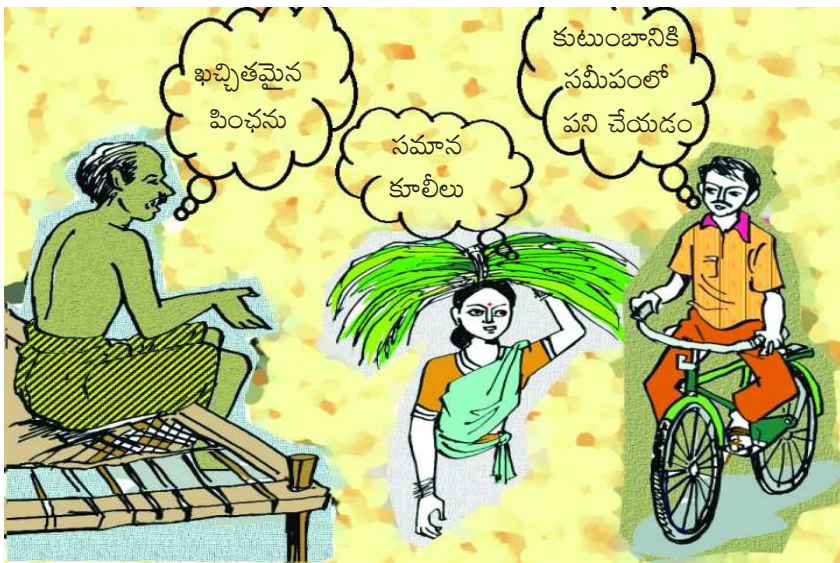
ఇప్పుడు కింది ప్రశ్నలకు సమాధానాలు ఇవ్వండి :

- దీనివల్ల ప్రయోజనం పొందిన వాళ్లు ఎవరు, పొందనివాళ్లు ఎవరు?
- ఈ దేశానికి అభివృద్ధి లక్ష్యాలు ఎలా ఉండాలి?
- మీ గ్రామానికి, పట్టణానికి, లేదా ప్రాంతానికి కొన్ని అభివృద్ధి లక్ష్యాలను పేర్కొనండి.
- ప్రభుత్వానికి, అణు విద్యుత్ కేంద్ర ప్రాంతాలలో నివసించే ప్రజలకు మధ్యగల వివాదాలేవి?
- ఇటువంటి అభివృద్ధి విధానాలకు చెందిన వివాదాలు మీకేమైనా తెలుసా? ఇరుపక్షాల వాదనలు పేర్కొనండి.

ఆదాయం, ఇతర లక్ష్యాలు

పట్టిక 1 మరోసారి చూస్తే ఒక విషయం మాత్రం సర్వసాధారణమనిపిస్తుంది. ప్రజలు క్రమం తప్పకుండా పని, మెరుగైన కూలీ, తమ పంటలు, ఇతర ఉత్పత్తులకు మంచి ధర వంటివి కోరుకుంటున్నారు. మరోవిధంగా చెప్పాలంటే వాళ్లు మెరుగైన ఆదాయాలు కోరుకుంటున్నారు.

ఏదో ఒక రకంగా మరింత ఆదాయాన్ని పొందడమే కాకుండా ప్రజలు సమానత, స్వేచ్ఛ, భద్రత, ఇతరుల నుంచి గౌరవం పొందడం వంటి అంశాలను కోరుకుంటున్నారు. వాళ్లు వివక్షతను వ్యతిరేకిస్తున్నారు. ఇవన్నీ ముఖ్యమైన లక్ష్యాలే. వాస్తవానికి ఒక్కొక్కసారి మెరుగైన ఆదాయం లేదా మరింత వస్తు వినిమయం కంటే ఇవి ముఖ్యమౌతాయి, ఎంతైనా జీవించటానికి భౌతిక వస్తువులు మాత్రమే సరిపోవు. డబ్బు, లేదా అది కొనగలిగిన వస్తువులు మన జీవితంలో ఒక అంశం మాత్రమే. పైన పేర్కొన్న భౌతికం కాని అంశాల పైన జీవన నాణ్యత ఆధారపడి ఉంటుంది. ఒకవేళ మీకు స్పష్టత లేకపోతే మీ జీవితంలో మీ మిత్రుల పాత్ర గురించి ఆలోచించండి. మీరు వాళ్ల స్నేహాన్ని కోరుకుంటారు. అదేవిధంగా అంత తేలికగా కొలవలేని అనేక అంశాలు మన జీవితాలకు ఎంతో ముఖ్యమైనవి. వీటిని తరుచుగా పట్టించుకోరు. అయితే కొలవలేని అంశాలు ముఖ్యం కాదు అనే నిర్ణయానికి రావటం సరైంది కాదు.

మరొక ఉదాహరణ తీసుకుందాం. మీకు దూర ప్రదేశంలో ఉద్యోగం వస్తే జీతమే కాకుండా ఇంకా అనేక అంశాలు పరిగణనలోకి తీసుకుంటారు: మీ కుటుంబానికి ఉండే సదుపాయాలు, పని పరిస్థితులు, నేర్చుకోటానికి గల అవకాశాలు. ఒక్కొక్కసారి తక్కువ జీతమైనా క్రమం తప్పకుండా పని దొరికి అది భద్రతాభావాన్ని కలిగించవచ్చు.

మరొక ఉద్యోగంలో ఎక్కువ జీతం ఉండవచ్చు కానీ అందులో ఉద్యోగ భద్రత ఉండక పోవచ్చు, కుటుంబంతో గడపటానికి సమయం మిగలకపోవచ్చు. దీనివల్ల స్వేచ్ఛలేదన్న భావన, అభద్రతా భావం కలుగుతాయి.

అదేవిధంగా అభివృద్ధికి ప్రజలు మిశ్రమ లక్ష్యాలను పరిగణనలోకి తీసుకుంటారు. మహిళలు వేతనంతో కూడిన పనిచేస్తుంటే కుటుంబంలోనూ, సమాజంలోనూ వాళ్ల హోదా పెరుగుతుందన్నది నిజమే. అయితే, మహిళలపట్ల గౌరవం ఉంటే ఇంటిపనిని మరింత పంచుకుంటారు, మహిళలు బయట పని చెయ్యటానికి మరింత ఆమోదం లభిస్తుంది అన్నది కూడా నిజమే. భద్రతతో కూడిన సురక్షితమైన వాతావరణం ఉంటే మహిళలు అనేక రకాల ఉద్యోగాలు చేపట్టటానికి, వ్యాపారాలు నిర్వహించటానికి అవకాశం కలుగుతుంది.

- విభిన్న వ్యక్తులకు అభివృద్ధి పట్ల విభిన్న భావనలు ఎందుకుంటాయి? కింద ఇచ్చిన వివరణల్లో ఏది ముఖ్యమైనది, ఎందుకు?
  - అ. వ్యక్తులు వేరు కాబట్టి
  - ఆ. వ్యక్తుల జీవన పరిస్థితులు వేరు కాబట్టి
- కింది రెండు వాక్యాల అర్థం ఒకటేనా? మీ సమాధానాన్ని ఎలా సమర్థించుకుంటారు?
  - అ. ప్రజల అభివృద్ధి లక్ష్యాలు వేరువేరుగా ఉంటాయి.
  - ఆ. ప్రజల అభివృద్ధి లక్ష్యాలు పరస్పర విరుద్ధంగా ఉంటాయి.
- మన జీవితంలో ఆదాయంకంటే ముఖ్యమైన ఇతర అంశాలకు కొన్ని ఉదాహరణలు ఇవ్వండి.
- పై భాగంలోని ముఖ్యమైన అంశాలను మీ సొంత మాటలలో వివరించండి.

కాబట్టి ప్రజలకు ఉండే అభివృద్ధి లక్ష్యాలు మెరుగైన ఆదాయాల గురించే కాకుండా జీవితంలో ముఖ్యమైన ఇతర అంశాలు కూడా ఉంటాయి.

వేరువేరు దేశాలను లేదా రాష్ట్రాలను ఎలా పోల్చుతాం?

వేరువేరు వస్తువులను పోల్చినప్పుడు వాటిలో పోలికలు ఉండవచ్చు, లేదా తేడాలు ఉండవచ్చు. ఏ అంశాల ఆధారంగా వాటిని పోలుస్తాం? తరగతిలోని విద్యార్థులనే తీసుకుందాం. వేరు వేరు విద్యార్థులను ఎలా పోలుస్తాం? ఎత్తు, ఆరోగ్యం, నైపుణ్యాలు, ఆసక్తులలో వాళ్లలో తేడాలుంటాయి. బాగా ఆరోగ్యంగా ఉన్న విద్యార్థి బాగా చదివే విద్యార్థి కాకపోవచ్చు. బాగా తెలివైన విద్యార్థి స్నేహపూర్వకంగా ఉండకపోవచ్చు. మరి విద్యార్థులను ఎలా పోలుస్తాం? ఎందుకు పోలుస్తున్నాం అనేదాన్ని బట్టి ఎంచుకునే ప్రామాణికాలు ఆధారపడి ఉంటాయి. ఆటల జట్టుకు, వక్రత్వ పోటీకి, సంగీత బృందానికి, లేదా విహారయాత్రా నిర్వహణకు బృందాన్ని ఎంపిక చెయ్యటానికి వేరు వేరు ప్రామాణికాలను తీసుకుంటాం. కానీ తరగతిలో పిల్లల సమగ్ర అభివృద్ధిని అంచనా వేయాలనుకుందాం, అప్పుడు ఏం చేస్తాం?

ఇలాంటప్పుడు మనం సాధారణంగా ముఖ్యమైన లక్షణాలను తీసుకుని వీటి ఆధారంగా వ్యక్తులను పోల్చుతాం. పోల్చటానికి తీసుకోవలసిన ముఖ్యమైన లక్షణాలు ఏమిటన్నదానిపై అభిప్రాయ భేదాలు

ఉండవచ్చు: స్నేహశీలత, సహకార స్ఫూర్తి లేదా సృజనాత్మకత లేదా సాధించిన మార్పులా?

దేశాలను పోల్చటానికి ముఖ్యమైన ప్రామాణికాల్లో వాటి ఆదాయం ఒకటిగా పరిగణిస్తారు. ఎక్కువ ఆదాయం ఉన్న దేశాలు తక్కువ ఆదాయం ఉన్న దేశాలకంటే అభివృద్ధి చెందాయి. ఎక్కువ ఆదాయం ఉంటే, వారికి అవసరమైనవి ఎక్కువ ఉంటాయన్న అభిప్రాయంతో ఇలా భావిస్తారు. ప్రజలు తమకు ఇష్టమైనవి, అవసరమైనవి ఎక్కువ ఆదాయాలతో సమకూర్చుకోగలుగుతారు. కాబట్టి అధిక ఆదాయం ఉండటం ఒక ముఖ్యమైన ప్రామాణికంగా పరిగణిస్తారు.

దేశ ఆదాయం (జాతీయ ఆదాయం) అంటే ఏమిటి? దేశవాసులందరి ఆదాయమూ కలిపి దేశ ఆదాయం అవుతుందని వెంటనే చెబుతాం. ఇది దేశం మొత్తం ఆదాయాన్ని సూచిస్తుంది.

అయితే, దేశాలను పోల్చటానికి దేశ మొత్తం ఆదాయం అంతగా ఉపయోగపడదు. వివిధ దేశాల జనాభాలో తేడా ఉంటుంది కాబట్టి మొత్తం ఆదాయాలను పోలిస్తే సగటు వ్యక్తి ఆదాయం ఎంత ఉంటుందో తెలియదు. ఒక దేశంలోని ప్రజలు మరో దేశ ప్రజలకంటే మెరుగ్గా ఉన్నారా లేదా అనే విషయం తెలిసికోవడానికి మనం సగటు ఆదాయాన్ని పోలుస్తాం. దేశం మొత్తం ఆదాయాన్ని దేశ జనాభాతో భాగిస్తే ఇది వస్తుంది. సగటు ఆదాయాన్ని తలసరి ఆదాయం అని కూడా అంటారు.

దేశాలను వర్గీకరించటానికి ప్రపంచ బ్యాంకు తన ప్రపంచ అభివృద్ధి నివేదికలో ఈ ప్రామాణికాన్ని ఉపయోగించింది. 2012 సంవత్సరానికి 12,600 అమెరికన్ డాలర్లు లేదా అంతకంటే ఎక్కువ తలసరి ఆదాయం ఉన్న దేశాలను అధిక ఆదాయ దేశాలు లేక ధనిక దేశాలు అంటారు. అదే విధంగా 2012లో 1,035 అమెరికన్ డాలర్ల కంటే తక్కువ తలసరి ఆదాయం ఉండే దేశాలను తక్కువ ఆదాయ దేశాలు అంటారు. అయితే ఒక దశాబ్దం క్రితం భారతదేశం తక్కువ ఆదాయ దేశాల జాబితాలో ఉండేది. చాలా ఇతర దేశాలకంటే భారతదేశ తలసరి ఆదాయం వేగంగా పెరగటంతో దాని స్థానం మెరుగుపడింది. భారతదేశ ప్రజల ఆదాయం పెరుగుదల గురించి తరువాత అధ్యాయంలో చదువుతాం.

పశ్చిమ ఆసియా దేశాలు, మరికొన్ని చిన్న దేశాలు మినహా ధనిక దేశాలను సాధారణంగా అభివృద్ధి చెందిన దేశాలని అంటారు.

పోలికకు 'సగటు' ఉపయోగకరంగా ఉన్నా అది ప్రజల మధ్య అంతరాలను వెల్లడి చేయదు.

ఉదాహరణకు క, గ అనే రెండు దేశాలను తీసుకుందాం. సంక్లిష్టంగా లేకుండా ఉండటానికి రెండు దేశాలలోనూ అయిదుగురే ప్రజలు ఉన్నారనుకుందాం. పట్టిక 2.2లో ఇచ్చిన వివరాల ఆధారంగా రెండు దేశాల సగటు ఆదాయాన్ని లెక్కగట్టండి.

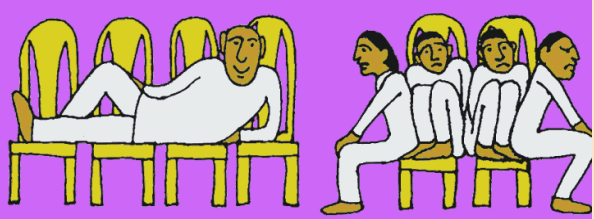
పట్టిక 2 : రెండు దేశాలను పోల్చటం						
దేశం	2001లో పౌరుల నెలసరి ఆదాయం (రూపాయలలో)					
	I	II	III	IV	V	సగటు
దేశం 'క'	9500	10500	9800	10000	10200	
దేశం 'గ'	500	500	500	500	48000	

పై రెండు దేశాలలో, ఏ దేశంలో ఉన్నా మీరు సంతోషంగా ఉంటారా? రెండు దేశాల అభివృద్ధి స్థాయి ఒకటేనా? 'గ' దేశంలో అయిదవ పౌరునిగా ఉండటం మనలో కొంతమంది ఇష్టపడవచ్చు, కానీ మనం ఏ పౌరునిగా ఉంటామన్నది లాటరీ మీద ఆధారపడి ఉంటే మనలో చాలా మందిమి 'క' దేశంలో ఉండటానికి ఇష్టపడతాం. రెండు దేశాల సగటు ఆదాయం ఒకటే అయినా 'క' దేశంలో పంపిణీ సమానంగా ఉంది. ఈ దేశంలో మరీ ధనవంతులు లేరు, మరీ పేదవాళ్లు లేరు, అదే 'గ' దేశంలో నలుగురు పౌరులు అత్యంత పేదలు కాగా, ఒక వ్యక్తి అత్యంత ధనవంతుడు. కాబట్టి, సగటు ఆదాయం పోలికకు ఉపయోగపడినా, ప్రజల మధ్య ఈ ఆదాయం ఎలా పంపిణీ అయిందో తెలియదు.

ధనికులుగానీ, పేదలుగానీ లేని దేశం

ధనికులు, పేదలు ఉన్న దేశం

మేము కుర్చీలు చేశాం, మేమే ఉపయోగిస్తాం

- ఇక్కడ ఇచ్చిన ఉదాహరణ కాకుండా పోలికకు సగటును ఉపయోగించే మరో మూడు ఉదాహరణలు ఇవ్వండి.
- అభివృద్ధికి సగటు ఆదాయం ముఖ్యమైన ప్రామాణికమని ఎందుకంటున్నారు? వివరించండి.
- కొంత కాలంగా ఒక దేశ సగటు ఆదాయం పెరుగుతోందని గణాంకాలు చెబుతున్నాయని అనుకుందాం. సమాజంలోని అన్ని వర్గాల ప్రజల జీవితం మెరుగయ్యిందని దీని ఆధారంగా చెప్పగలమా? మీ జవాబుకు ఒక ఉదాహరణ ఇవ్వండి.
- ప్రపంచ అభివృద్ధి నివేదిక 2012 ప్రకారం మధ్య ఆదాయ దేశాల తలసరి ఆదాయం ఎంతో పైన ఉన్న భాగం చదివి చెప్పండి.
- అభివృద్ధి చెందిన దేశంగా మారటానికి మీకుగల ఆలోచన ప్రకారం భారతదేశం ఏం చెయ్యాలి, లేదా ఏం సాధించాలో ఒక పేరా రాయండి.

ఆదాయం, ఇతర ప్రామాణికాలు

వ్యక్తులను, అకౌంట్లను, లక్ష్యాలను చూసినప్పుడు మెరుగైన ఆదాయమే కాకుండా భద్రత, ఇతరులతో గౌరవింపబడటం, సమానంగా చూడబడటం, స్వేచ్ఛ వంటి లక్ష్యాలు కూడా ఉన్నాయని తెలిసింది. అదేవిధంగా, ఒక దేశం లేదా ఒక ప్రాంతం గురించి ఆలోచించినప్పుడు సగటు ఆదాయమే కాకుండా ఇతర ముఖ్యమైన ప్రామాణికాలు కూడా ఉన్నాయని తెలుస్తుంది.

పట్టిక 3 : కొన్ని రాష్ట్రాల తలసరి ఆదాయం

రాష్ట్రం	2012 సం॥లో తలసరి ఆదాయం (రూ..లో)
పంజాబ్	78,000
హిమాచల్ ప్రదేశ్	74,000
బీహార్	25,000

ఈ ప్రామాణికాలు ఏమై ఉండవచ్చు? ఒక ఉదాహరణ తీసుకుని దీనిని పరిశీలిద్దాం. పంజాబ్, హిమాచల్ ప్రదేశ్, బీహార్ తలసరి ఆదాయాలు పట్టిక 2.3లో ఉన్నాయి. ఈ మూడు రాష్ట్రాలలో తలసరి ఆదాయం అత్యధికంగా పంజాబ్ లో ఉంది, బీహార్ అట్టడుగున ఉంది. ఈ పట్టిక ప్రకారం సగటున ఒక సంవత్సరంలో ఒక వ్యక్తి ఆదాయం పంజాబ్ లో 78,000 రూపాయలు కాగా, బీహార్ లో 25,000 రూపాయలు. అంటే, తలసరి ఆదాయాన్ని అభివృద్ధికి కొలబద్దగా తీసుకుంటే ఈ మూడింటిలో పంజాబ్ అత్యంత అభివృద్ధి చెందిన రాష్ట్రంగానూ, బీహార్ అతి తక్కువ అభివృద్ధి చెందిన రాష్ట్రంగానూ పరిగణిస్తారు. ఇప్పుడు ఈ రాష్ట్రాలకు సంబంధించి పట్టిక 4లో ఇచ్చిన మరికొన్ని వివరాలను చూద్దాం.

పట్టిక 4 : కొన్ని రాష్ట్రాలకు సంబంధించి కొన్ని తులనాత్మక గణాంకాలు

రాష్ట్రం	శిశుమరణాలు వెయ్యికి (2006)	అక్షరాస్యత శాతం (2011)	నికర హాజరు శాతం (2006)
పంజాబ్	42	77	76
హిమాచల్ ప్రదేశ్	36	84	90
బీహార్	62	64	56

పట్టిక 4లో పేర్కొన్న అంశాలకు వివరణలు: శిశుమరణాలు: సజీవంగా పుట్టిన ప్రతి వెయ్యిమంది పిల్లల్లో సంవత్సరం పూర్తి అయ్యేసరికి ఎంతమంది చనిపోతున్నారో తెలియచేసే సంఖ్య.

అక్షరాస్యత శాతం: ఏడు సంవత్సరాలు, అంతకు మించిన వయస్సు వాళ్లలో అక్షరాస్యతను తెలియచేస్తుంది.

నికర హాజరు శాతం: 6-17 సంవత్సరాల వయస్సు పిల్లల్లో బడికి హాజరవుతున్న పిల్లల శాతం.

హిమాచల్ ప్రదేశ్ లో పుట్టిన ప్రతి 1000 మంది పిల్లల్లో 36 మంది ఒక సంవత్సరం వయస్సు పూర్తికాకుండానే చనిపోతున్నారని పై పట్టిక ద్వారా తెలుస్తుంది. పంజాబ్ లో వీరి సంఖ్య 42గా ఉంది. నికర హాజరుకూడ ఇదే మాదిరిగా కనిపిస్తుంది. బీహార్ లో సగం మంది పిల్లలు కూడా బడికి వెళ్ళటం లేదు.

ప్రజా సదుపాయాలు

పంజాబులోని సగటు వ్యక్తి ఆదాయం హిమాచల్ ప్రదేశ్ లోని సగటు వ్యక్తి ఆదాయం కంటే ఎక్కువగా ఉన్నప్పటికీ కొన్ని కీలక రంగాలలో వాళ్లు ఎందుకు వెనకబడి ఉన్నారు? మీ జేబులో డబ్బు ఉన్నప్పటికీ మీరు బాగా జీవించటానికి అవసరమైన వస్తువులు, సేవలు అన్నింటినీ మీరు కొనుక్కోలేకపోవచ్చు. అంటే పౌరులు ఉపయోగించుకోగల భౌతిక వస్తువులు, సేవలను కేవలం ఆదాయం సూచించలేదు. ఉదాహరణకు మీ డబ్బు కాలుష్యంలేని వాతావరణాన్ని కొనివ్వలేదు, లేదా కత్తిలేని మందులు దొరుకుతాయన్న హామీ ఇవ్వలేదు. మహాఅయితే మీరు ఇవి ఉండే ప్రాంతానికి మారగలరంతే. మీ ప్రాంతంలోని ప్రజలందరూ నివారణ చర్యలు చేపడితే తప్పించి డబ్బు మిమ్మల్ని అంటురోగాల నుంచి రక్షించలేకపోవచ్చు.

వాస్తవానికి జీవితంలో ఎన్నో ముఖ్యమైన వాటిని అందించటానికి, తక్కువ ఖర్చుతో చెయ్యాలంటే ఇటువంటి వస్తువులను, సేవలను సామూహికంగా అందించాలి. ఒక్కసారి ఆలోచించండి: ఒక ప్రాంతమంతటికీ భద్రత కల్పించటానికి తక్కువ ఖర్చు అవుతుందా, లేక ప్రతి ఇంటికీ వేరు వేరుగా ఒక భద్రతా సిబ్బంది ఉంటే తక్కువ ఖర్చు అవుతుందా? మీ ఊళ్లో, లేదా మీ ప్రాంతంలో మీ ఒక్కరు తప్పించి ఇంకెవ్వరికీ చదువుపట్ల ఆసక్తి లేదనుకోండి. అప్పుడు మీరు చదువుకోగలుగుతారా? దూరంగా గల ప్రైవేటు పాఠశాలకు మీ తల్లిదండ్రులు పంపించగలిగితే తప్ప మీరు చదువుకోలేరు. అంటే ఇంకా చాలామంది పిల్లలు చదువుకోవాలనుకుంటున్నందువల్ల, పిల్లలందరికీ చదువుకోటానికి అవకాశం ఉండేలా ప్రభుత్వం పాఠశాలలు తెరిచి, ఇతర సౌకర్యాలు కల్పించాలని చాలామంది భావించటం వల్ల మీరు చదువుకోగలుగుతున్నారు. ఇప్పటికీ కూడా చాలా ప్రాంతాలలో ప్రభుత్వం/సమాజం అవసరమైన సౌకర్యాలు కల్పించకపోవటం పిల్లలు, ప్రత్యేకించి ఆడపిల్లలు ప్రాథమికోన్నత చదువు కొనసాగించలేకపోతున్నారు.

కొన్ని రాష్ట్రాలలో మౌలిక ఆరోగ్య సదుపాయాలు, విద్యా సౌకర్యాలు తగినంతగా ఉన్నందువల్ల అక్కడ శిశు మరణాలు తక్కువగా ఉన్నాయి. అదే విధంగా కొన్ని రాష్ట్రాలలో ప్రజా పంపిణీ వ్యవస్థ బాగా పని చేస్తోంది. అటువంటి రాష్ట్రాలలో ఏదైనా పౌర సరఫరాల దుకాణం సరిగా పనిచేయకపోతే అక్కడి ప్రజలు దానిని సరిచేయించుకోగలుగుతున్నారు. ఇటువంటి రాష్ట్రాలలో ప్రజల ఆరోగ్యం, పోషకాహార స్థాయి మెరుగ్గా ఉండే అవకాశాలు ఉన్నాయి.

- పట్టికలు 3, 4 లలోని వివరాలు చూడండి. తలసరి ఆదాయాలలో బీహార్ కంటే పంజాబు ముందున్నట్లుగా అక్షరాస్యత వంటి వాటిల్లో కూడా ఉందా?
- వ్యక్తులుగా సమకూర్చుకోవటం కంటే సామూహికంగా వస్తువులు, సేవలు సమకూర్చుకోవటానికి తక్కువ ఖర్చు అయ్యే మరికొన్ని ఉదాహరణలు పేర్కొనండి.
- ఆరోగ్యం, విద్యపై ప్రభుత్వం ఖర్చుపెట్టే డబ్బుపైనే మెరుగైన సేవలు అందుబాటులో ఉండటం ఆధారపడిఉందా? ఇంకా ఏయే అంశాలు ప్రధాన పాత్ర పోషిస్తాయి?
- తమిళనాడు, ఆంధ్రప్రదేశ్ లలోని గ్రామీణ ప్రాంతంలోని కుటుంబం 2009-10లో చౌకధరల దుకాణాల నుంచి తమకు అవసరమైన దాంట్లో 53 శాతం, 33 శాతం కొనుక్కున్నాయి. మిగిలిన బియ్యం బజారు నుంచి కొనుక్కుంటారు. పశ్చిమ బెంగాల్, అస్సాంలలో 11 శాతం, 6 శాతం బియ్యం మాత్రమే పౌరసరఫరా దుకాణాలనుంచి కొనుక్కుంటున్నాయి. ఏ రాష్ట్రాల ప్రజలు మెరుగ్గా ఉన్నారు? ఎందుకు?

మానవ అభివృద్ధి నివేదిక

ఆదాయ స్థాయి ముఖ్యమైనప్పటికీ అభివృద్ధిని సూచించటానికి అదొక్కటే సరిపోదని గుర్తించిన తరువాత ఇతర ప్రామాణికాల గురించి ఆలోచించటం మొదలుపెడతాం. ఇటువంటి ప్రామాణికాల జాబితా చాలా పెద్దగా ఉంటే అప్పడది అంతగా ఉపయోగపడదు. చాలా ముఖ్యమైన అంశాల చిన్న జాబితా కావాలి. తేరత, పంజాబులను పోల్చటానికి ఉపయోగించిన ఆరోగ్యం, విద్యా సూచికలు ఎంతో ముఖ్యమైనవి. గత దశాబ్ద కాలంనుంచి అభివృద్ధికి కొలమానంగా ఆదాయంతోపాటు ఆరోగ్యం, విద్యా సూచికలను కూడా విస్తృతంగా ఉపయోగిస్తున్నారు. ఉదాహరణకు ఐక్యరాజ్యసమితి అభివృద్ధి కార్యక్రమం (యుఎన్ డిపి) ప్రచురించిన మానవ అభివృద్ధి నివేదిక దేశాలను ఆ ప్రజల విద్యాస్థాయి, ఆరోగ్య స్థితి, తలసరి ఆదాయాలను బట్టి పోలుస్తుంది.

మానవ అభివృద్ధి నివేదిక 2013లో భారతదేశం, దాని పొరుగు దేశాలకు సంబంధించి కొన్ని గణాంకాలను పరిశీలిస్తే ఆసక్తికరంగా ఉంటుంది.

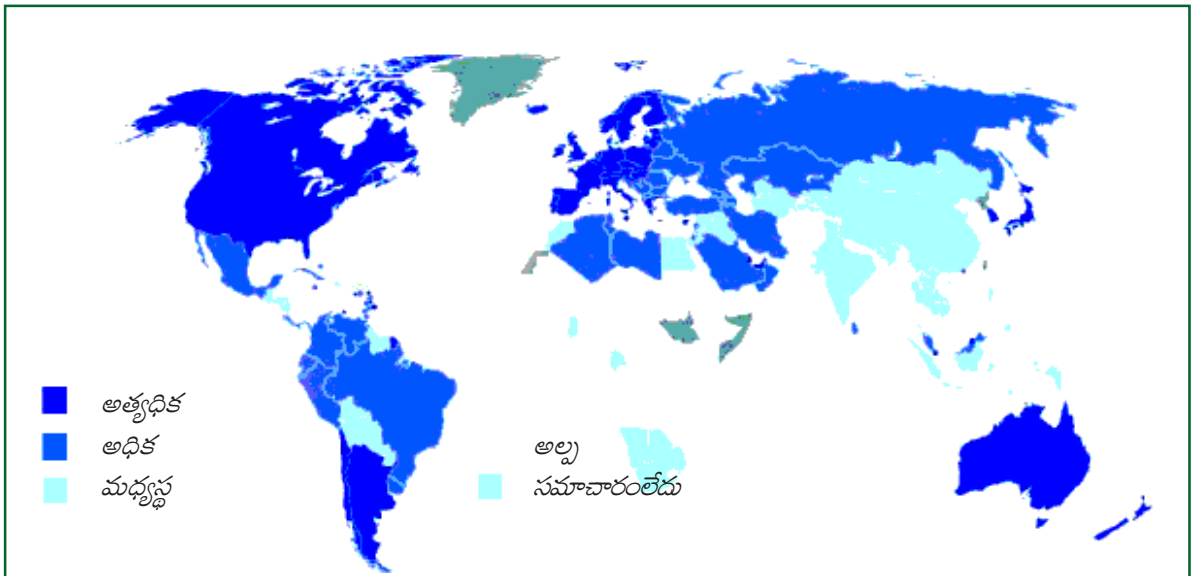

పట్టిక 5 : 2013 లో భారతదేశం, దాని పొరుగు దేశాలకు సంబంధించిన కొన్ని వివరాలు

దేశం	తలసరి ఆదాయం, డాలర్లలో	ఆయు: ప్రమాణం సంవత్సరాలలో	సగటున బడిలో గడిపిన సంవత్సరాలు	పాఠశాల విద్యలో ఉండే సంవత్సరాలు	ప్రపంచ మానవ అభివృద్ధి సూచికలో స్థానం
శ్రీలంక	5170	75.1	9.3	12.7	92
భారతదేశం	3285	65.8	4.4	10.7	136
పాకిస్తాన్	2566	65.7	4.9	7.3	146
మయన్మార్	1817	65.7	3.9	9.4	149
బంగ్లాదేశ్	1785	69.2	4.8	8.1	146
నేపాల్	1137	69.1	3.2	8.9	157

పట్టిక 5 కు సంబంధించిన వివరాలు:

1. మానవ అభివృద్ధి సూచికలో మొత్తం 177 దేశాలలో ఆయా దేశాల స్థానాన్ని ఇస్తుంది.
2. వ్యక్తి జీవించే సగటు కాలం: జన్మించిననాటి నుండి ఒక వ్యక్తి యొక్క సగటు జీవిత కాలాన్ని సూచిస్తుంది.
3. సగటున బడిలో గడిపిన కాలం : 25 సంవత్సరాల వయసు దాటిన వాళ్ళు సగటున బడిలో గడిపిన సంవత్సరాలు.
4. పాఠశాల విద్యలో ఉండే సంవత్సరాలు : ప్రస్తుతం బడిలో పిల్లలు చేరుతున్నదాన్నిబట్టి బడి ఈడు పిల్లలు బడిలో ఎన్ని సంవత్సరాలు ఉంటారన్న అంచనా.
5. తలసరి ఆదాయం : పోల్చటానికి వీలుగా అన్నిదేశాల తలసరి ఆదాయాన్ని అమెరికన్ డాలర్లలో లెక్కిస్తారు. ప్రతి దేశంలోనూ ప్రతి డాలరు అంతే మొత్తంలో సరుకులు, సేవలు కొనగలిగేలా దీనిని లెక్కిస్తారు.

పటం 1 : మానవాభివృద్ధిని సూచించు ప్రపంచ పటం. వివిధ ఖండాలలో మానవాభివృద్ధి తీరుతెన్నులను గమనించండి

మన పొరుగున ఉన్న శ్రీలంక వంటి చిన్నదేశం ప్రతి అంశంలోనూ మన కంటే ఎంతో ముందు ఉండటం, మన దేశం వంటి పెద్ద దేశం ప్రపంచ దేశాలలో చాలా అడుగున ఉండటం ఆశ్చర్యకరంగా లేదా? నేపాల్‌ను భారతదేశంతో పోలిస్తే తలసరి ఆదాయంలో సగమే ఉన్నప్పటికీ విద్యా స్థాయిలో భారతదేశం కంటే ఎంతో వెనకబడిలేదని ఈ పట్టిక చూస్తే తెలుస్తుంది. సగటు ఆయు: ప్రమాణం విషయంలో భారతదేశం కంటే నేపాల్ ముందు ఉంది.

మానవ అభివృద్ధి సూచికను లెక్కించటంలో ఎన్నో మెరుగులను సూచించారు. మానవ అభివృద్ధి నివేదికకు ఎన్నో కొత్త అంశాలను చేర్చారు. అయితే 'అభివృద్ధి'కి ముందు 'మానవ' అని చేర్చటంతో ఒక దేశంలోని పౌరులకు ఏమవుతోందన్నది అభివృద్ధిలో చాలా ముఖ్యమనే విషయాన్ని ఇది స్పష్టపరుస్తోంది. ప్రజలు, వాళ్ల ఆరోగ్యం, వాళ్ల సంక్షేమం చాలా ముఖ్యమైనవి.

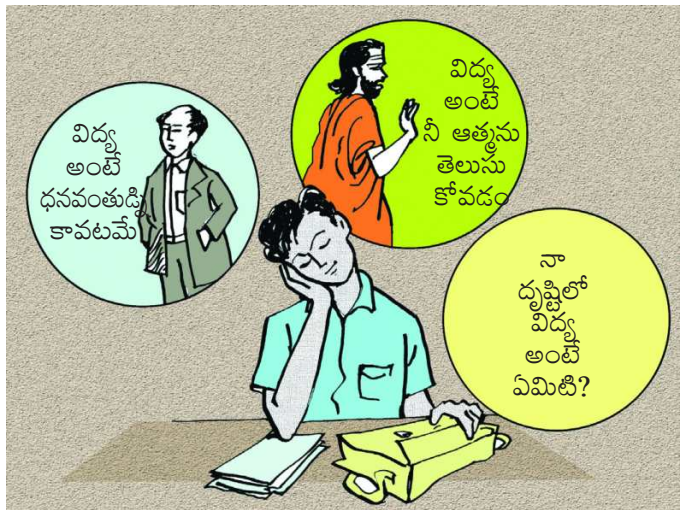
పురోగతిగా అభివృద్ధి

మానవ అభివృద్ధి సూచికలలో కొన్ని దేశాలు మరికొన్ని దేశాలకంటే ముందున్నాయన్నది చూశాం. అదేవిధంగా రాష్ట్రంలోపల తేడాలు ఉన్నప్పటికీ కొన్ని రాష్ట్రాలు మానవ అభివృద్ధి సూచికలలో ముందున్నాయి. కొన్ని జిల్లాలు మిగిలిన జిల్లాలకంటే ముందు ఉండవచ్చు. పోలికలు, స్థానాలకు వాటంతట వాటికి ఎటువంటి ఉపయోగమూ లేదన్నది గుర్తుంచుకోండి. కొన్ని ప్రాంతాలు మిగిలిన ప్రాంతాల కంటే ఎందుకు వెనకబడి ఉన్నాయని అర్థవంతంగా ఆలోచించగలిగితేనే ఇవి ఉపయోగపడతాయి. మానవ అభివృద్ధి సూచికలలో దిగువన ఉండటం ప్రజల జీవితాలలోని కొన్ని అంశాలపై దృష్టి కేంద్రీకరించాలన్న సంకేతాన్ని ఇస్తోంది. లేకపోతే, కొన్ని రాష్ట్రాలు ఇతర రాష్ట్రాల కంటే ముందు ఎందుకు ఉన్నాయని ప్రశ్నించుకోవచ్చు. ఉదాహరణకు హిమాచల్ ప్రదేశ్ లోని ప్రజలు సగటున మిగిలిన రాష్ట్రాలకంటే ఎక్కువ చదువుకోవటానికి కారణం ఏమిటి? (పట్టిక 4 చూడండి.)

'హిమాచల్ ప్రదేశ్ లో పాఠశాల విద్యా విప్లవం'గా పరిగణింపబడుతున్న దానిని మరింత లోతుగా చూద్దాం. దీనినుంచి మనం ఎన్నో విషయాలు నేర్చుకోవచ్చు. మార్పు తీసుకురావటానికి ఎన్ని అంశాలు కలిసి రావాలో ఇది తెలియచేస్తుంది. అభివృద్ధి అన్నది నిజంగానే చాలా సంక్లిష్టమైన విషయం.

భారతదేశానికి స్వాతంత్ర్యం వచ్చినప్పుడు భారతదేశంలోని అనేక ఇతర రాష్ట్రాలలో మాదిరిగానే హిమాచల్ ప్రదేశ్ లోనూ విద్యాస్థాయి చాలా తక్కువగా ఉంది. కొండ ప్రాంతం కావటంతో చాలా గ్రామాలలో జనసాంద్రత చాలా తక్కువ. పాఠశాలల విస్తరణ, ప్రత్యేకించి గ్రామీణ ప్రాంతాలలోకి విస్తరించటం పెద్ద సవాలుగా ఉండింది. అయితే హిమాచల్ ప్రదేశ్ ప్రభుత్వమూ, అక్కడి ప్రజలు విద్యపై ఎంతో ఆసక్తి చూపారు. ఈ ఆకాంక్షను సాకారం చెయ్యటం ఎలా?

పాఠశాలలు తెరిచి చాలా వరకు విద్య ఉచితంగా ఉండేలా లేదా తల్లిదండ్రులకు నామమాత్రపు ఖర్చు అయ్యేలా ప్రభుత్వం

చూసింది. అంతేకాకుండా ఈ పాఠశాలలో ఉపాధ్యాయులు, తరగతి గదులు, మరుగుదొడ్లు, తాగునీరు వంటి కనీస సదుపాయాలు ఉండేలా చూసింది. కాలం గడుస్తున్న కొద్ది ఈ సదుపాయాలను మెరుగుపరిచారు, విస్తృతం చేశారు. ఇంకా ఎక్కువ మంది పిల్లలు తేలికగా చదువుకోవటానికి మరిన్ని పాఠశాలలను తెరిచి, ఉపాధ్యాయులను నియమించారు. పాఠశాలలు తెరిచి, వాటిని బాగా నిర్వహించటానికి ప్రభుత్వం డబ్బు ఖర్చు పెట్టాలి. భారతదేశ రాష్ట్రాలలో ప్రభుత్వ బడ్జెటులో ప్రతి విద్యార్థి చదువుపై ఎక్కువ మొత్తం ఖర్చు పెడుతున్న రాష్ట్రాలలో హిమాచల్ ప్రదేశ్ ఒకటి. 2005 సంవత్సరంలో భారతదేశంలో రాష్ట్ర ప్రభుత్వాలు విద్యపై సగటున ప్రతి విద్యార్థిపై 1,049 రూపాయలు ఖర్చు పెడుతుంటే హిమాచల్ ప్రదేశ్ 2,005 రూపాయలు ఖర్చు పెడుతోంది!

విద్యకు అత్యధిక ప్రాధాన్యతను ఇవ్వటంవల్ల మంచి ఫలితాలు వచ్చాయి. పాఠశాల విద్యపై 1996 లోనూ, తిరిగి 2006లోనూ క్షుణ్ణంగా సర్వేచేసి ఇలా పేర్కొన్నారు:

హిమాచల్ ప్రదేశ్ లో పిల్లలు చాలా ఉత్సాహంతో బడికి వస్తారు. అధికశాతం మంది పిల్లలకు వాళ్ల పాఠశాల అనుభవం ఎంతో సంతోషదాయకంగా ఉంది. చంబా గ్రామంలో 4వ తరగతి చదువుతున్న నేహా, “టీచరు మమ్మల్ని ప్రేమతో చూస్తారు, పాఠాలు బాగా చెబుతారు”, అని పేర్కొంది. ఇంకా పై తరగతులు చదవాలని, పోలీసు, శాస్త్రజ్ఞులు, టీచర్లు కావాలని పిల్లలు కోరుకుంటున్నారు. ప్రాథమిక తరగతులలో హాజరు శాతం చాలా ఎక్కువగా ఉంది, పై తరగతులలో కూడా హాజరు బాగానే ఉంది.

పాఠశాల విద్యలో పది సంవత్సరాలు గడపటం అనేది హిమాచల్ ప్రదేశ్ పిల్లలకు నియమంగా మారిపోయింది.

దేశంలో అనేక ప్రాంతాలలో మగపిల్లల చదువుతో పోలిస్తే ఆడపిల్లల చదువుకు తక్కువ ప్రాధాన్యత ఇస్తున్నారు. ఆడపిల్లలు కొన్ని తరగతులు చదువుతారు కానీ పాఠశాల విద్య పూర్తి చెయ్యరు. ఆడపిల్లల పట్ల అంతగా వివక్షత లేకపోవటం అనేది హిమాచల్ ప్రదేశ్ లో చెప్పుకోదగిన విషయం. కొడుకుల లాగానే కూతుళ్లు కూడా చదువుకోవాలని అక్కడి తల్లిదండ్రులు కోరుకుంటున్నారు. అందుకనే 13-18 వయస్సు ఆడపిల్లల్లో అత్యధిక శాతం ఎనిమిదవ తరగతి పూర్తి చేసి ఇంకా పై తరగతులలో కొనసాగిస్తున్నారు. దీని అర్థం స్త్రీ, పురుషుల హోదాలలో తేడాలు లేవని కాదు, ఇతర ప్రాంతాలతో, ప్రత్యేకించి ఉత్తర భారత రాష్ట్రాలతో పోలిస్తే తేడాలు తక్కువ.

లింగ వివక్షత తక్కువగా ఉండటం ఆశ్చర్యం కలిగించవచ్చు. విద్యలోనే కాకుండా దీనిని ఇతర రంగాలలోనూ చూస్తాం. ఇతర రాష్ట్రాలలో పరిస్థితికి విరుద్ధంగా హిమాచల్ ప్రదేశ్ లో పుట్టిన కొన్ని నెలల్లో చనిపోయే పిల్లల్లో మగపిల్లల కంటే ఆడపిల్లల సంఖ్య తక్కువ. దీనికి ఒక కారణం హిమాచల్ ప్రదేశ్ మహిళలు ఇంటి బయట ఉద్యోగాలు చేస్తున్నారు. బయట ఉద్యోగాలు చేసే మహిళలు స్వతంత్రంగా ఉంటారు, ఆత్మవిశ్వాసం కనబరుస్తారు. ఇంటిలో తీసుకునే నిర్ణయాలలో అంటే పిల్లల చదువు, ఆరోగ్యం, పిల్లల సంఖ్య, గృహ నిర్వహణ వంటి వాటిల్లో ఆడవాళ్ల మాటకు ప్రాధాన్యత ఉంటుంది. వాళ్లు ఉద్యోగాల్లో ఉండటం వల్ల పెళ్లి అయిన తరువాత తమ కూతుళ్లు ఉద్యోగాలు చెయ్యాలని తల్లులు కోరుకుంటారు. కాబట్టి చదువుకు ప్రాధాన్యతను ఇవ్వటం సహజ విషయంగానూ, సామాజిక నియమంగానూ మారిపోయింది.

సామాజిక జీవితంలోనూ, గ్రామ రాజకీయాలలోనూ హిమాచల్ ప్రదేశ్ మహిళల పాత్ర ఇతర రాష్ట్రాలలో కంటే ఎక్కువే. పలు గ్రామాలలో చురుకుగా పనిచేస్తున్న మహిళా మండలులు కనపడతాయి.

భారతదేశంలోని రాష్ట్రాల సగటుతో పోలిస్తే హిమాచల్ ప్రదేశ్ లో పాఠశాల విద్యలోని ప్రగతిని ఈ పట్టిక తెలియచేస్తోంది.

పట్టిక 6: హిమాచల్ ప్రదేశ్ లో ప్రగతి				
	హిమాచల్ ప్రదేశ్		భారత దేశం	
	1993	2006	1993	2006
(6 సంవత్సరాలు మించిన) ఆడపిల్లల్లో 5 సం॥ల కంటే ఎక్కువ కాలం బడికి వెళ్ళిన వారి శాతం	39	60	28	40
(6 సంవత్సరాలు మించిన) మగపిల్లల్లో 5 సం॥ల కంటే ఎక్కువ కాలం బడికి వెళ్ళిన వారి శాతం	57	75	51	57

ఈ వివరాలు రెండు వేరు వేరు సమయాల్లో సాధించిన అభివృద్ధిని తెలియచేస్తున్నాయి. భారతదేశం మొత్తంగా కంటే హిమాచల్ ప్రదేశ్ లో పాఠశాల విద్య విస్తరణ, అభివృద్ధి గణనీయంగా ఉన్నాయి. మగపిల్లలు, ఆడపిల్లల సగటు విద్యా స్థాయిలో తేడా ఉన్నప్పటికీ ఇటీవలి సంవత్సరాలలో ఈ అంతరాలు తగ్గుతున్నాయి.

సారాంశం

అభివృద్ధి లక్ష్యాలలో వైవిధ్యం ఉన్నా వాటి సాధనా మార్గాలు వేరే అయినా అవి అభివృద్ధిలో భాగమే అవుతాయి. అభివృద్ధి ప్రస్తావన వచ్చినప్పుడు ఎవరి అభివృద్ధి ముఖ్యం అన్నదే ప్రశ్న.

ఆదాయం, తలసరి ఆదాయాలను అభివృద్ధి గణనలో తరచుగా పేర్కొన్నా అవి కొంతమేరకే తప్ప సమగ్ర అభివృద్ధిని సూచించవు. జాతీయ ఆదాయంలో పెరుగుదల కనిపించినప్పటికీ పంపిణీలో చాలా అసమానతలు ఉన్నాయి.

ఆరోగ్య, విద్య, సామాజిక సూచికలను పరిగణనలోకి తీసుకోవడంతో మానవాభివృద్ధి భావన విస్తృతమైంది. అందరికీ మెరుగైన విద్య, ఆరోగ్యం, ప్రభుత్వం ద్వారా మాత్రమే సాధ్యపడుతుంది. సరైన రీతిలో ప్రజా సౌకర్యాలు కల్పించినప్పుడే అసమానతలు తగ్గి సమాజాలు సమానత్వ దిశలో వేగంగా పురోగమిస్తాయి.

కీలక పదాలు

తలసరి ఆదాయం మానవాభివృద్ధి ప్రజా సదుపాయాలు విద్య, ఆరోగ్య సూచికలు

మీ అభ్యసనాన్ని మెరుగుపరచుకోండి

1. వివిధ దేశాలను వర్గీకరించటంలో ప్రపంచ బ్యాంకు ఉపయోగించే ముఖ్యమైన ప్రామాణికాలు ఏమిటి? పై ప్రామాణికాలలో ఏమైనా పరిమితులు ఉంటే వాటిని పేర్కొనండి.
2. ప్రతి సామాజిక అంశం వెనక ఒకటి కాక అనేక కారణాలు ఉంటాయి. ఇక్కడ కూడా అది వర్తిస్తుంది. మీ అభిప్రాయంలో హిమాచల్ ప్రదేశ్ లో ఏ ఏ అంశాలు పాఠశాల విద్యకు దోహదం చేశాయి?

3. అభివృద్ధిని కొలవటానికి ప్రపంచ బ్యాంకు ఉపయోగించే ప్రామాణికాలకూ ఐక్యరాజ్యసమితి అభివృద్ధి కార్యక్రమం ఉపయోగించే వాటికీ తేడా ఏమిటి?
4. మానవ అభివృద్ధిని కొలవటానికి మీ దృష్టిలో ఇంకా ఏ అంశాలను పరిగణనలోకి తీసుకోవాలి?
5. 'సగటు' ఎందుకు ఉపయోగిస్తాం? దీనిని ఉపయోగించటంలో ఏమైనా పరిమితులు ఉన్నాయా? అభివృద్ధికి సంబంధించి మీ సొంత ఉదాహరణను తీసుకుని దీనిని వివరించండి.
6. హిమాచల్ ప్రదేశ్ లో తలసరి ఆదాయం తక్కువ ఉన్నప్పటికీ పంజాబ్ కంటే మానవ అభివృద్ధి సూచికలో ముందుండటం అన్న వాస్తవం నేపథ్యంలో ఆదాయం యొక్క ప్రాముఖ్యత గురించి ఎటువంటి నిర్ధారణలు చేయవచ్చు?
7. పట్టిక 2.6 లో ఉన్న వివరాల ఆధారంగా కింది వాటిని పూరించండి:
అరు సంవత్సరాలు పైబడిన ప్రతి 100 మంది ఆడపిల్లల్లో హిమాచల్ ప్రదేశ్ లో 1993లో ..... ఆడపిల్లలు ప్రాథమిక స్థాయి దాటి చదివారు. 2006 నాటికి ఇది వందలో ..... మందికి చేరుకుంది. భారతదేశం మొత్తం మీద 2006లో ప్రాథమిక స్థాయి దాటి చదివిన మగపిల్లల సంఖ్య వందలో ..... మాత్రమే.
8. హిమాచల్ ప్రదేశ్ లో తలసరి ఆదాయం ఎంత? అధిక ఆదాయం ఉన్నప్పుడు పిల్లల్ని బడికి పంపటం తల్లిదండ్రులకు తేలిక అవుతుందా? చర్చించండి. హిమాచల్ ప్రదేశ్ లో ప్రభుత్వం పాఠశాలలు నడపటం ఎందుకు అవసరమయ్యింది?
9. అబ్బాయిలతో పోలిస్తే అమ్మాయిల చదువుకు తల్లిదండ్రులు తక్కువ ప్రాధాన్యత ఎందుకు ఇస్తారు? తరగతిలో చర్చించండి.
10. ఆడవాళ్లు ఇంటి బయట పని చెయ్యటానికీ, లింగ వివక్షతకూ మధ్యగల సంబంధం ఏమిటి?
11. ఎనిమిదవ తరగతి పాఠ్యపుస్తకంలో మీరు విద్యాహక్కు చట్టం (విహచ) గురించి చదివారు. 6-14 సంవత్సరాల బాలలకు ఉచిత విద్యకు హక్కు ఉందని ఈ చట్టం పేర్కొంటోంది. పరిసర ప్రాంతాలలో తగినన్ని పాఠశాలలు నిర్మించేలా, అర్హులైన బిచ్చర్లను నియమించేలా, అవసరమైన సదుపాయాలు కల్పించేలా ప్రభుత్వం చూడాలి. మీరు ఈ అధ్యాయంలో చదివినది, మీకు తెలిసిన దాన్నిబట్టి (i) బాలలకు (ii) మానవ అభివృద్ధికి ఈ చట్టం ఎలాంటి ప్రాధాన్యత కలిగి ఉందో చర్చించండి, గోష్టి నిర్వహించండి.

ప్రాజెక్టు

జీవనోపాధికి సంబంధించిన వివిధ వనరులు ఈ చిత్రంలో చూపబడ్డాయి. అభివృద్ధి పట్ల వారికి గల భావనను ఇలాంటి ఒక చిత్రంతో చూపి, దానికి సరైన వ్యాఖ్యను రాయండి.